

Як показує практика, немає нічого більш руйнівного, ніж стояти на одному місці та не бажати розвиватися далі. З появою інформаційного комп'ютерного зв'язку між предметами з'явилися нові можливості у викладанні та навчанні, що, у свою чергу, зумовлює появу нових першокласних спеціалістів, які "ідуть у ногу" з часом.

Література

1. Ройтман И.А. Методика преподавания черчения / И.А. Ройтман. – М. : ВЛАДОС, 2002. – 240 с.
2. Юсупова М.Ф. Черчение в системе AutoCAD 2002 : [учебное пособие] / М.Ф. Юсупова. – К. : Алерта, 2003. – 328 с.
3. Индустрия образования: [сборник статей]. – М. : МГИУ, 2001. – 292 с.
4. Кислицкая И.С. Экспериментальное исследование эффективности применения в учебном процессе педвуза компьютерных контрольно-обучающих программ интерактивного типа / И.С. Кислицкая, Ю.Д. Кислицкий // Информационные технологии в процессе подготовки современного специалиста : межвуз. сб. – Липецк : ЛГПИ, 1998. – Вып. 1. – С. 63–70.

ЯГРЕМЦЕВА А.О.

ГЕНДЕРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ТЕОРІЇ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ

Врахування Україною сучасних вимог Болонської декларації в системі освіти зумовлює необхідність узгодження вітчизняних стандартів у галузі освіти, зокрема у сфері виховання, з європейськими зразками. Саме через вищу освіту проходить трансляція основної системи соціально-правових норм і ролей від одного покоління до іншого, що суттєво впливає на визначення ідентичності особистості, зокрема й гендерної. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях дедалі частіше розглядається процес формування особистості як представника певної статі, як носія деяких вихідних якостей, що визначають зміст поведінки індивіда як чоловіка або жінки. Активне використання в багатьох європейських країнах поняття "гендер" свідчить, що за останні 20 років відбулось не лише переосмислення проблеми гармонізації гендерних відносин представників чоловічої та жіночої статі та специфіки їх навчання та виховання, а й те, що їх тепер стали розглядати як форму соціальної організації.

Мета статті полягає у висвітленні провідних концептуальних засад теоретико-експериментальних досліджень, проведених у межах нового напрямку науково-педагогічних досліджень гендерної педагогіки вищої школи України та Німеччини.

У контексті проблеми дослідження нагальним питанням на сьогодні є створення теоретичної та практичної бази для впровадження в систему середньої та вищої освіти ідей гендерної педагогіки на прикладі педагогічної спадщини, що накопичена науковцями Німеччини. Як наслідок, на основі найбільш плідних результатів гендерних досліджень з педагогіки у системі освіти Німеччини змінилися навчальні плани і підручники з дисциплін соціально-гуманітарного циклу, йде активна перебудова форм і методів виховання та навчання з урахуванням принципів гендерного підходу. В означеному контексті особливо значущими є ідеї гендерної педагогіки, висвітлені в малознайомих для українських освітян працях ряду провідних сучасних німецьких педагогів-

дослідників, які зробили суттєвий внесок у становлення та розвиток гендерної педагогіки Німеччини. Зокрема, А. Бредов (A. Bredow) висвітлив аспект проблеми реалізації гендерного підходу в освітньому процесі; М. Біцан (M. Bitzan) виявив закономірності щодо гендерних стереотипів у поведінці хлопців та дівчат у сучасній школі; А. Кайзер (A. Kaiser) розкрив питання щодо гендерного виховання в шкільній освіті та присвятив ретельну увагу проблемі прихованого навчального плану; М. Крюгер-Портрац (M. Krüger-Portratz) розглянув питання гендерної рівності у шкільній освіті; М. Кунерт-Цір (M. Kunert-Zier) присвятив свої праці проблемі гендерного підходу в педагогіці; К. Хагеманн-Вайт (C. Hagemann-White) та Г. Фаульштїх-Віланд (H. Faulstich-Wieland) розкрили питання гендерної соціалізації молоді. Особливу увагу слід приділити науковцям: Б. Лібіг (B. Liebig), Е. Розенкранц-Фаллеггер (E. Rosenkranz-Fallegger) та У. Маерхофер (U. Meyerhofer), які висвітили у своїх працях проблему формування гендерної компетенції у вищих навчальних закладах; С. Гренц (S. Grenz), Б. Кортендік (B. Kortendiek), М. Крисціо (M. Kriszio) та А. Лютер (A. Löther), які підняли питання гендерної рівності в освітньому процесі вищої школи; Є. Бломе (E. Blome), О. Ерфмеєр (A. Erfmeier), Н. Гюлхер (N. Gülcher) та К. Смазаль (K. Smasal), які присвятили свої праці питанням реалізації гендерного менеджменту в системі вищої освіти.

Що стосується стану наукової розробки проблеми в Україні, то слід зазначити, що історико-філософський контекст становлення гендерної педагогіки взагалі не знайшов відображення як окреме наукове дослідження у вітчизняній літературі, тому гендерна педагогіка до сьогодні не здобула статусу інституалізації. В Україні гендерні дослідження у руслі педагогіки наразі не набули належного поширення, гендерна педагогіка як окрема галузь наукового дослідження ще не визначена, на відміну від зарубіжної педагогічної теорії, не визначеними залишаються також: теоретична та практична бази, концептуальний апарат гендерної педагогіки. Але, на нашу думку, вже сформувалися необхідні теоретичні передумови щодо інституалізації гендерної педагогіки в Україні як окремого напрямку гендерних досліджень, певний доробок для чого зроблено в межах відомих наукових шкіл В. Кравця, С. Харченка, Р. Хмелюк та О. Цокур.

Зокрема, О. Цокур [1] зазначає, що ще на початку 70-х рр. ХХ ст., Р. Хмелюк [2], досліджуючи особливості професійного відбору випускників загальноосвітніх шкіл на педагогічні спеціальності, вперше в Україні поставила в центр наукового дискурсу саме гендерну проблему (чому юнаки не йдуть у педвузи?). Це дає підстави вважати Р. Хмелюк однією із засновників і фундаторів вітчизняної теорії гендерної педагогіки вищої школи, оскільки в її науковій спадщині було закладено певні методологічні й експериментальні засади щодо впровадження гендерного підходу в національну систему загальної середньої і вищої педагогічної освіти в той історичний період [2]. Крім того, Р. Хмелюк [2] наголошує на тому, що не може не викликати тривоги й факт гендерного дисбалансу, що наявний у педвузі (на прикладі Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського, м. Одеса). Як зображено на рис. 1, кількість юнаків на факультеті фізичного виховання значно переважає кількість дівчат (649 осіб чоловічої статі порівняно з 208 особами жіночої ста-

ті), така сама ситуація спостерігається на художньо-графічному факультеті (459 осіб чоловічої статі порівняно з 144 особами жіночої статі), і навпаки, кількість дівчат переважає на фізико-математичному факультеті (314 осіб чоловічої статі порівняно з 776 особами жіночої статі) і на музично-педагогічному факультеті (110 осіб чоловічої статі порівняно з 199 особами жіночої статі). На думку науковця Р. Хмельюк, проблема гендерного дисбалансу у педвузі пов'язана із застарілими статево-рольовими (патріархальними) стереотипами в осіб чоловічої статі. Негативне ставлення до професії педагога пояснювалося тим, що це “жіноча” професія, властива жінкам як природним вихователькам [2].

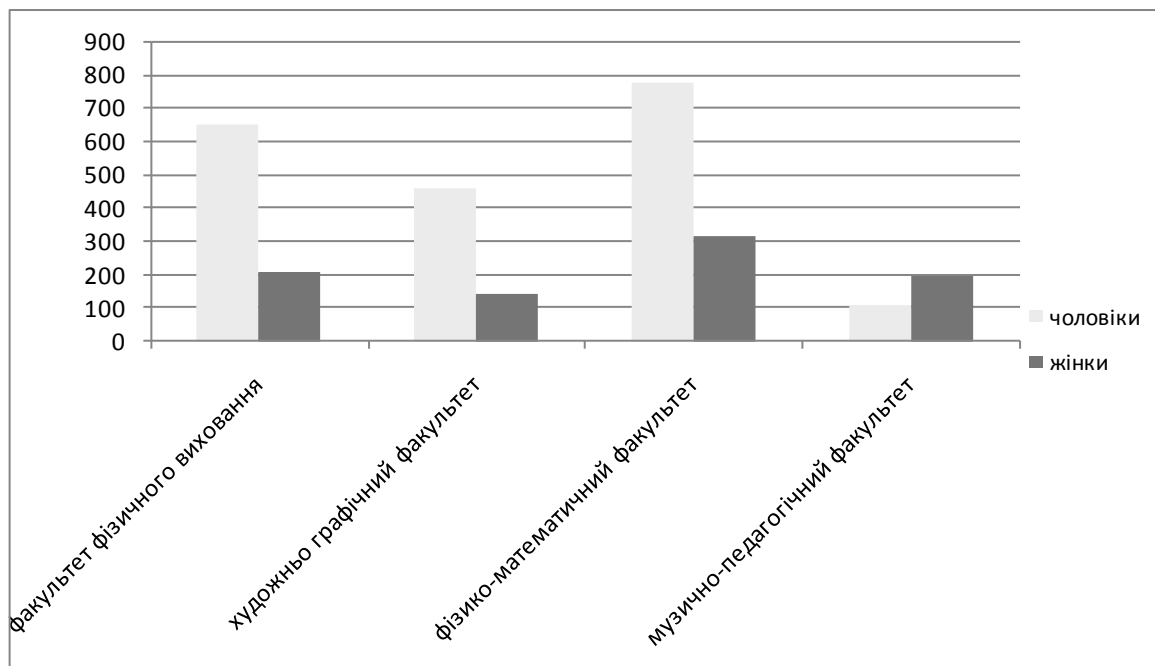

Рис. 1. Кількісні показники студентів Педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського

Схожі проблеми гендерного дисбалансу існують також у вищій освіті Німеччини. Згідно з даними дослідного інституту федеральної землі Саксонії-Ангальт (Gender-Institut Sachsen-Anhalt), що були підготовлені провідними дослідниками Т. Клаусом (T. Claus), М. Грунером (M. Gruner) та ін., у 2005 р. під час випускних іспитів в університетах федеральної землі Саксонії-Ангальт було зафіксовано таке: кількісна перевага юнаків на випускному іспиті на факультеті фізичного виховання (37 осіб чоловічої статі порівняно з 22 особами жіночої статі), на фізико-математичному факультеті (380 осіб чоловічої статі порівняно з 290 особами жіночої статі), на факультеті інженерії (502 осіб чоловічої статі порівняно з 135 особами жіночої статі). Зовсім інша ситуація спостерігається при складанні випускних іспитів на суспільствознавчому факультеті – це кількісна перевага дівчат (741 осіб чоловічої статі порівняно з 1103 особами жіночої статі) та на філологічному факультеті (133 осіб чоловічої статі порівняно з 564 особами жіночої статі) (рис. 2) [4]. Основою такого дисбалансу були гендерні стереотипи, які домінували у той час в освіті Німеччини, професія педагога, як і в Україні, теж вважалася “жіночою”.

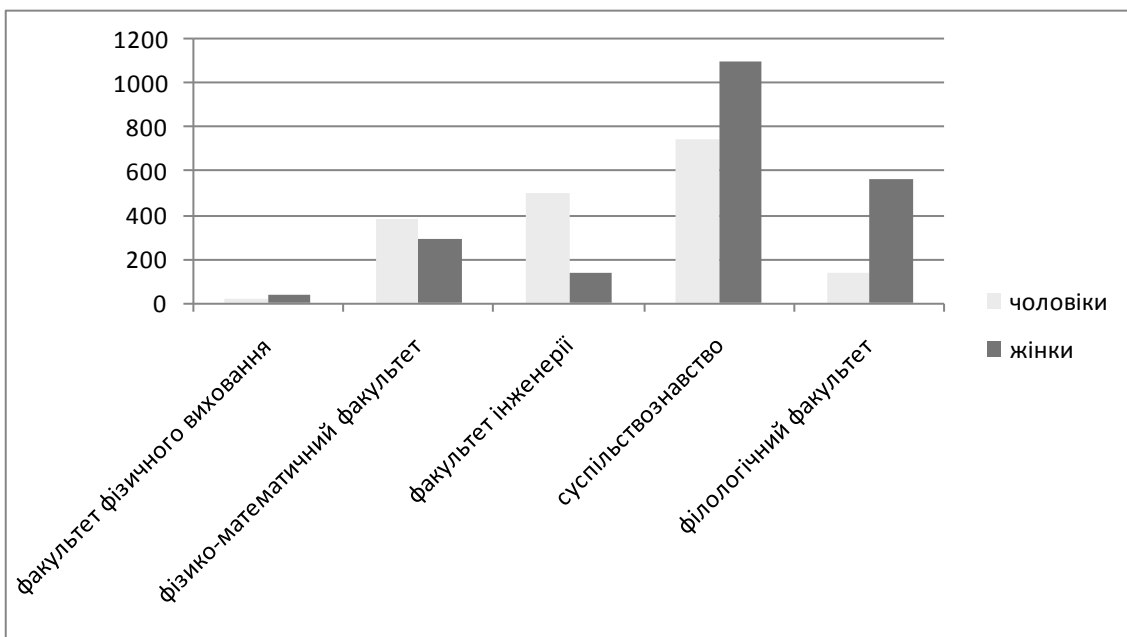

Рис. 2. Кількісні показники студентів на випускних іспитах в університетах федеральної землі Саксонії-Ангальт.

Також проф. Р. Хмелюк зафіксувала тенденцію щодо стрімкої фемінізації сфери вітчизняної освіти як вияву гендерної асиметрії в українському суспільстві, продемонструвавши на конкретних емпіричних дослідженнях, проведених впродовж 1964–1969 рр., що із загального складу 19 726 вчителів Одеської області, які працюють у загальноосвітніх закладах, чоловіків майже втричі менше (5064 особи), ніж жінок (14 662 особи) (рис. 3) [2]. Фемінізація педагогічної професії, як вважає О. Цокур, призводить до того, що в школах схильні розвивати в учнях обох статей більше жіночі, ніж чоловічі якості (сидіти тихо, виконувати вказівки, уважно слухати вчителя). Хлопчик, щоб бути “гарним учнем”, має поводитись “як дівчинка”, що впливає на формування його особистості. Дівчата майже завжди лояльні до вчителя та загальної обстановки в школі, тому у старші класи їх потрапляє значно більше, ніж хлопчиків.

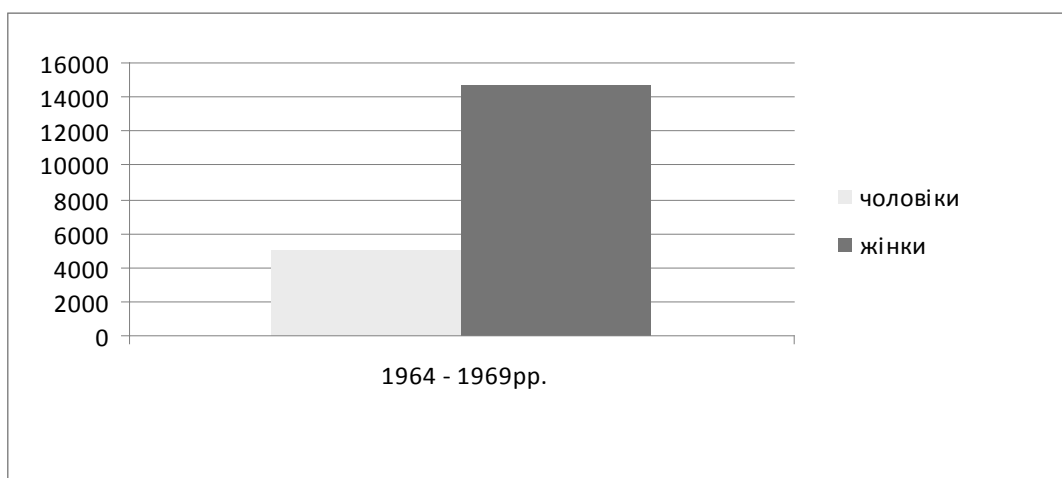

Рис. 3. Кількісні показники вчителів, що працюють у загальноосвітніх закладах Одеської області

Таким чином, фундамент гендерного дисбалансу, на наш погляд, закладено в основах шкільної освіти, соціальної структури школи, що, відповідно, призводить до перекрученого соціального досвіду, який набувають школярі.

Проблема, порушена проф. Р. Хмелюк щодо гендерного дисбалансу у середній освіті й фемінізації усіх сфер освіти (включаючи й сферу вищої освіти), є також наразі актуальною проблемою і в освіті Німеччини. Науковці гендерного дослідного інституту федеральної землі Саксонії-Ангальт (Gender-Institut Sachsen-Anhalt) Т. Клаус (Т. Claus), М. Грунер (М. Gruner) та ін. досліджували проблему гендерного дисбалансу у вищих навчальних закладах федеративної землі Саксонії-Ангальт впродовж 2003–2005 рр. (рис. 4). Як зображено на рис. 4, у 2003 р. кількісна перевага жінок у закладах вищої освіти – 9563 особи жіночої статі порівняно з 6834 особами чоловічої статі, у 2004 р. – 9881 особа жіночої статі порівняно з 6841 особою чоловічої статі та у 2005 р. – 9740 осіб жіночої статі порівняно з 6950 особами чоловічої статі [4].

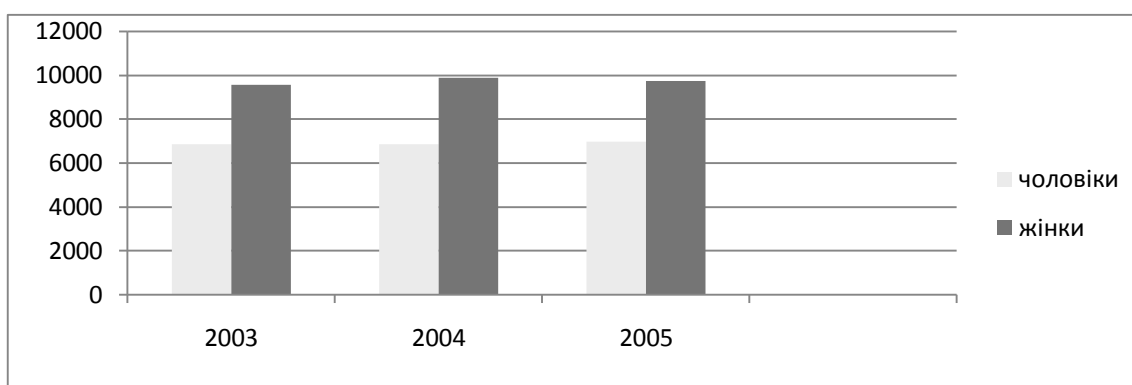

Рис. 4. Кількісні показники чоловіків та жінок, що працюють у вищих навчальних закладах федеративної землі Саксонії-Ангальт

Науковці дійшли висновку, що завдяки плідним теоретичним та практичним результатам гендерних досліджень з педагогіки у системі вищої освіти Німеччини йде активна перебудова форм і методів навчання з урахуванням принципів гендерного підходу. Кількість чоловіків, що працюють у системі вищих навчальних закладах, збільшилася за три роки на 116 осіб.

Зазначимо, що українські та німецькі дослідники єдині в висновку, що важливим механізмом подальшої демократизації та гуманізації вищої освіти є спеціально організована гендерна освіта студентів, яка базується на врахуванні гендерного підходу і ставить на меті формування егалітарної свідомості майбутніх поколінь.

Висновки. Впровадження категорії “гендер” у педагогічну науку має принципове значення, оскільки ігнорування статевої належності особистості у навчально-виховному процесі призводить до нівелювання чинника чоловічої та жіночої унікальності, ігнорування важливості гармонізації гендерних відносин обох статей у суспільній сфері, що заважає досягненню гендерної демократії та гендерної збалансованості сучасного українського суспільства. Аналіз вітчизняних та зарубіжних розробок з обраної тематики свідчить про явний дефіцит конкретно-

експериментальних досліджень, які розкривали б особливості розвитку та становлення гендерної педагогіки у науковій спадщині європейських країн, зокрема Німеччини. Через це, й досі залишаються недостатньо вивченими питання щодо виникнення та поширення ідей гендерної педагогіки, її концептуального апарату, а також залишається не повною мірою узагальненим теоретичний та практичний досвід впровадження гендерного підходу в багаторівневу освіту Німеччини і шляхи творчого використання та екстраполяції цього досвіду в освітній соціокультурний простір України, зокрема у вищу педагогічну освіту.

Література

1. Цокур О.С. започаткування ідей гендерної педагогіки у науковій спадщині професора Р.І. Хмельюк / О.С. Цокур // Вибрані твори Р.І. Хмельюк. – Одеса, 2009. – С. 316–318.
2. Хмельюк Р.І. Чому юнаки не йдуть у педвузи? / Р.І. Хмельюк, В.С. Барський, Д.Б. Красовський // Радянська школа. – 1971. – № 7. – С. 35–37.
3. Blome E., Erfmeier A., Gülcher N. Handbuch zur universitären Gleichstellungspolitik. – VS Verlag für Sozialwissenschaften. – Wiesbaden, 2005. – 308 S.
4. Claus T., Gruner M. Gender-Report Sachsen-Anhalt 2006. – Gender-Institut Sachsen-Anhalt. – Magdeburg. – 2006. – 299S.
5. Faulstich-Wieland H. Einführung in Genderstudien. – Verlag B.Budrich. – Stuttgart. – 2006. – 232S.
6. Glaser E., Klika D., Prengel A. Handbuch Gender und Erziehungswissenschaft. Verlag Julius Klinkhardt. – Kempten, 2004. – 704S.
7. Grenz S., Kortendiek B., Kriszio M. Gender Equality Programmes in Higher Education. – VS Verlag für Sozialwissenschaften. – Wiesbaden, 2008. – 219S.
8. Liebig B., Rosenkranz-Fallegger E., Meyerhofer U. Handbuch Gender-Kompetenz. – vdf Hochschulverlag AG. – Zürich, 2009. – 144S.